

595.706492

.E 61

Insects

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

MAANDBLAD UITGEGEVEN DOOR

DE NEDERLANDSCHE ENTOMOLOGISCHE VEREENIGING

Deel 17

1 oktober 1957

No 10

Adres der Redactie:

B. J. LEMPKE, Oude IJselstraat 12^{III}, Amsterdam-Zuid 2 — Nederland

INHOUD: B. J. Lempke: Trekvinders in 1956 (p. 189). — J. P. van Lith: On the behaviour of *Chaetodactylus* mites (Acar., Tyr.) in the nests of *Osmia rufa* L. and *Chelostoma florissomne* (L.) (Apidae, Megachilidae) (p. 197). — H. Smit: Onderzoek naar het voedsel van *Calathus erratus* Sahlb. en *Calathus ambiguus* Payk. aan de hand van hun maaginhouden (p. 199). — F. C. van Heurn en P. van der Wiel: *Helops rossii* Germ., een houtbeschadigende kever, nieuw voor de Nederlandse fauna (p. 211). — J. B. M. van Dinther: *Papilio anchisiades anchisiades* Esper, a Citrus pest of minor importance (p. 213). — Literatuur (p. 209: M. A. Lieftinck; p. 210: W. J. Kabos). Korte mededelingen (p. 210, 216: W. J. Boer Leffef; p. 216: Bibliotheek).

Trekvlinders in 1956

door

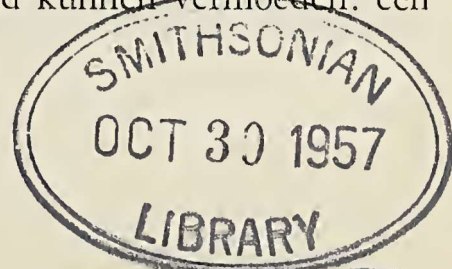
B. J. LEMPKE

(zeventiende jaarverslag)

De winter begon zeer zacht. December was meer dan twee graden te warm en ook januari was zachter dan normaal. Aan het einde van deze maand daalde de thermometer echter overal beneden nul en begon een koudeperiode, die zonder onderbreking zou duren tot eind februari en wel de beruchtste werd, die wij zelf meegemaakt hebben. Van 15 tot 16 februari vroom het op vele plaatsen meer dan 20° en toen de maand ten einde was, bleek het de koudste van de laatste 250 jaar geworden te zijn. Maart was normaal, dus veel schrale dagen, hoewel het begin van de derde decade heerlijk zacht voorjaarsweer bracht. De hele maand april was veel te koud met veel guur weer, maar mei werd gelukkig beter. Zowel in de eerste als in de derde decade kwamen perioden met prachtig lenteweer voor, maar natuurlijk liepen daar ook weer koudere en zelfs vrij gure dagen tussen door. Juni was koud met weinig zon en veel regen en ook juli was te koud, te nat en te somber. Augustus maakte het nog bonter. Gemiddeld was de temperatuur drie graden te laag, viel er veel te veel regen en scheen de zon te weinig, zodat het de koudste augustusmaand van de laatste 240 jaar werd. Geen wonder, dat 1956 een wel zeer ongunstige zomer bracht met slechts twee zomerse dagen tegen 19 in een normaal jaar!

De herfst maakte weinig goed. September begon koud, maar werd later gelukkig beter en vooral de derde decade was mooi. Oktober leverde enkele goede herfstdagen op, maar was over het algemeen toch vrij nat en somber. November was vrij goed met een korte vorstperiode aan het begin van de derde decade.

Het spreekt vanzelf, dat een dergelijk seizoen niet gunstig is geweest voor de meeste trekvlinders, die het over het algemeen van warm weer moeten hebben. Toch bracht ook dit jaar een verrassing, die niemand had kunnen vermoeden: een

zo grote vlucht van Doodshoofdvlinders, als onze generatie waarschijnlijk niet nog eens zal beleven. Maar ook het aantal Gammauilen bereikte een recordcijfer, sinds we ook van deze soort over nauwkeurige cijfers beschikken (vanaf 1947).

Van de inheemse dagvlinders was vooral het zeer geringe aantal exemplaren in de herfst opvallend. Op *Sedum* en Asters was nauwelijks een exemplaar te zien van de derde generatie van *Pieris rapae* L. Trouwens ook in de zomer waren de Limburgse klavervelden zeer slecht door dagvlinders bezocht. Daarentegen vond ik *Hipparchia semele* L. op luwe plaatsen aan de rand van heideveldjes in Limburg even talrijk als anders.

Van 132 waarnemers werden bruikbare gegevens ontvangen. De incidentele mededelingen over *Acherontia atropos* zijn hierbij natuurlijk niet meegeteld. Hieruit kon het volgende overzicht samengesteld worden.

1. **Pontia daplidice** L. Alleen W. VAN SOEST zag op 12 augustus twee exemplaren te Wapenveld langs de dijken.

2. **Leptidea sinapis** L. Op 4 juni vond SOGELER een afgevlogen ♂ te Bemelen en op 16 augustus drie verse exemplaren, zodat in totaal dus vier stuks geteld werden.

3. **Colias hyale** L. De Gele Lucernevlinder heeft in 1956 al een bijzonder slecht vliegjaar gehad. Van de eerste generatie werden slechts twee exemplaren gezien, beide in Zuid-Limburg: op 4 juni één te Eiserheide (SOGELER) en op 19.VI één te Ubachsberg (BUTER). De zomergeneratie was maar weinig beter. Op 12 augustus zag JANSEN een exemplaar te Groningen, op 20.VIII zag BAKKER er vijf te Bussum en de 21ste werd de laatste te Eys opgemerkt (VAN WISSELINGH).

Het totaal aantal waarnemingen bedroeg dus slechts 9, een getal als we in geen jaren meegemaakt hebben. Alleen 1940 en 1941 waren daar onder, maar toen was het aantal waarnemers nog gering, zodat hieraan weinig waarde gehecht kan worden. Van de vergelijkbare jaren was tot nu toe 1951 het slechtste met 55 stuks. Hieruit blijkt wel heel duidelijk de funeste invloed, die het weer in 1956 op de *hyale*-stand in ons land gehad heeft.

4. **Colias crocea** F.¹⁾ Merkwaardig genoeg heeft de Oranje Lucernevlinder, waarvan het gebied, waar hij zich kan handhaven toch veel zuidelijker ligt dan bij de Gele, het er veel beter afgebracht, al was het voorkomen hier natuurlijk ook niet bepaald schitterend. Al op 2 juni ving VAN DER VLIET een prachtig ♀ te Sprokkenburg bij Nijmegen. Uit de eieren daarvan werden vier mannetjes en vier wijfjes gekweekt, die van 22 tot 24 augustus uitkwamen. 12 juni werd het tweede exemplaar gezien op het Kampereiland (SOLLIE) en 28 juni het derde te Gilze-Rijen (BINK).

In juli werd geen enkel dier waargenomen, maar augustus leverde een vrij goed aaneensluitende serie waarnemingen op, die in september werd voortgezet, tot op 21.IX de laatste *crocea*'s te Stein gezien werden door Pater MUNSTERS, maar liefst 10 stuks op dezelfde dag. Zoals uit het lijstje van vindplaatsen blijkt, vloog de vlinder wel hoofdzakelijk in het zuiden van het land.

V i n d p l a a t s e n. Lbg.: Eys, Wijlre, Stein, Sint Odiliënberg, Swalmen. N.B.:

1) Volgens besluit van de Internationale Nomenclatuurcommissie moet het woord „Colias” als vrouwelijk beschouwd worden.

Rijkel, Gilze-Rijen. Zld.: Aagtekerke, Wilhelminadorp, Burghsluis. Z.H. : Hendrik-Ido-Ambacht, Gorkum, Alphen aan den Rijn. N.H.: Wijk aan Zee, Hoorn. Gdl.: Otterlo, Sprokkenburg. Ov.: Kampereiland, Urk.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 45 tegen 99 in 1955.

5. *Vanessa atalanta* L. Hoewel reeds vroeg in het jaar enkele exemplaren werden gezien, heeft ook de *Atalanta* in 1956 een van zijn slechtste seizoenen gehad. Al op 18 maart werd de eerste genoteerd (Eindhoven, VAN DULM), gevolgd door de tweede op 23.III te Amsterdam (G. MEIJER). April leverde 4 waarnemingen op, alle in de laatste decade, die een inleiding waren tot die van de mei-maand. Hoewel de dagtotalen steeds laag bleven, werd de vlinder de hele maand

Fig. 1. Diagram van de vluchten van *Vanessa atalanta* L.

mei toch vrij regelmatig gezien. In juni kwamen echter een paar data voor, die voor wat afwisseling zorgden. Op 24.VI zag LEFFEF op Terschelling een trek van 16 exemplaren, die langs de Dellewal vlak boven het water vlogen van zw naar no. Met waarnemingen op andere plaatsen kwam daardoor het dagtotaal op 24 stuks, welk aantal in de verdere loop van het jaar slechts enkele malen overtroffen zou worden. Op 19 juni zag VLUG te Vrouwenpolder 11 stuks en twee dagen later 9 te Oostkapelle, zodat een deel van de voorjaarsimmigratie waarschijnlijk over de Zeeuwse eilanden gegaan is. Juli leverde niets bijzonders op. Geen enkele dag kon het tot 10 waarnemingen brengen. Augustus was aanvankelijk niet veel beter. Alleen op de 14e zag SOGELER een vrij groot aantal dieren te Imstenrade op een plek, waar overrijp fruit was neergegoid. Pas in de tweede helft van de maand liep het aantal wat op, zodat op 23.VIII een dagtotaal van 33 stuks werd bereikt. Op de laatste augustusdag kwam reeds de top, die niet hoger lag dan 44 exemplaren. September, anders meest de *Atalanta*-maand bij uitnemendheid, kon op geen enkele dag dit aantal evenaren. Wel waren er gelukkig enkele dagen, dat het tussen de 20 en 30 lag, maar al na 23.IX werd de *Atalanta* een nog maar zelden geziene vlinder. Natuurlijk was ook oktober uiterst matig. De laatste waarnemingen waren 2 stuks te Rotterdam op 25.X (v. D. AA) en één de 28ste te Geffen (GERRIS). Geheel apart staat dan nog een melding van een Nummervlinder, die 23 november verstijfd in een schuur te Hoogeveen zat (A. MASSELIJNK).

Trek. Alleen de reeds vermelde waarneming op 3 juni van LEFFEF kwam binnen.

Lichtvangst. Op 13 juli kwam een *Atalanta* te 's-Gravenpolder op licht af (VLUG), vermoedelijk ook een trekker.

Totaal aantal waarnemingen: 1236, iets meer dan het tiende deel van 1955 en het laagste aantal, sinds we in 1947 begonnen ook van deze vlinder nauwkeurige aantallen te registreren. Vooral wanneer het hierbij gegeven diagram, op precies dezelfde schaal getekend als in alle voorafgaande jaren, vergeleken

wordt met zijn voorgangers, valt wel duidelijk op, hoe slecht de *Atalanta* het gedaan heeft in het seizoen-1956.

6. *Vanessa cardui* L. Natuurlijk is ook voor de Distelvlinder geen optimistisch verslag te verwachten, hoewel het resultaat toch niet helemaal tegenvalt. Het eerste exemplaar zag VAN TUIJL op 2 mei te Muiderberg, stuk gereden op de weg liggend. Pas tegen het eind van de maand volgen dan meldingen van Drempt, Spakenburg en Swalmen. In juni werd de vlinder op 14 verschillende dagen gemeld, steeds in klein aantal, behalve op 2.VI, toen TOLMAN te Spakenburg, Eemdijk en Eembrugge in totaal 11 meest wild vliegende exemplaren telde, terwijl PIJPERS er bovendien 2 te Swalmen zag, zodat een dagtotaal van 13 stuks werd bereikt. Het zou echter tot half augustus duren, vóór er weer enkele dagen kwamen, die een betrekkelijk gunstig resultaat opleverden. In juli was de vlinder beslist zeldzaam, daar hij slechts op 8 dagen werd gezien. Augustus werd beter, vooral in de tweede helft, toen de nieuwe generatie goed begon uit te komen. Op 21 en 23.VIII werden dagtotalen van 15 stuks bereikt. Het maximum viel op 5 september met 16 *cardui*'s. Daarna zakte het aantal weer snel. Op de meeste septemberdagen werd slechts één enkel exemplaar gezien. Oktober leverde maar 4 waarnemingen op, de laatste op 27.X te Rotterdam (MINNAARD). Bij het exemplaar van 8.X werd uitdrukkelijk vermeld, dat het vers was, zodat dit ongetwijfeld tot een zeer zwakke tweede Nederlandse generatie behoort heeft.

Wat in 1956 vooral opviel, was het nog ver in juli binnen vliegen van immigranten. Nog op 20 juli werd bij een melding opgemerkt, dat de vlinder afgevlogen was, terwijl de eerste opgave van een volkomen vers exemplaar pas van 8 augustus dateerde. Natuurlijk werd door elke waarnemer niet vermeld in welke toestand het exemplaar verkeerde, dat hij zag, maar in elk geval is wel zeker, dat de eerste in Nederland geboren generatie pas laat begon te vliegen.

Totaal aantal waarnemingen: 261, tegen 234 en 171 in 1954 en 1955. Niet al te teleurstellend dus, maar natuurlijk toch een zeer middelmatig jaar.

7. *Issoria lathonia* L. Wanneer we de jaren vóór 1945 niet mee rekenen, dan werd 1956 wel het allerslechtste jaar, dat we tot nog toe voor deze vlinder mee gemaakt hebben. Geen wonder, want *lathonia* is nu eenmaal een soort, die het beste gedijt bij warm droog weer met veel zon.

De eerste generatie werd in het binnenland slechts in enkele exemplaren waargenomen. Op 24 april zag SOGELER een vers exemplaar te Epen, 6 mei OTTENHEIJM een tweede te Blerick. 20 mei werden drie stuks te Swalmen opgetekend, op 6 juni één te Rijssen, op 27 juni één te Swalmen. Tegen alle regels in werd juli de beste maand met een maximum van 10 stuks (!) op 8.VII. In augustus werd *lathonia* slechts op drie verschillende data gesignaleerd, gevolgd door twee in september. In oktober zag alleen LÜCKER op de 23ste nog twee exemplaren te Swalmen.

Vergelijken we het voorkomen in het binnenland met dat in de duinstreek, dan blijkt de verdeling over het seizoen daar precies hetzelfde geweest te zijn, al was het aantal in dit veel beperkter gebied bijna tien maal zo groot. Hier werd het eerste exemplaar al op 23 maart gezien (Heemstede, VAN WISSELINGH) en vielen de toppen op 13 mei met 50 stuks (eerste generatie) en op 8 juli met 70 exemplaren (tweede generatie). Augustus en september waren ook daar stukken minder, maar in elk geval toch beter dan in het binnenland. De laatste datum

was hier 23 september met 3 afgevlogen exemplaren te Bentveld. Duidelijk blijkt dus, dat de koude natte zomer zeer ongunstig voor *lathonia* is geweest.

Vindplaatsen: Lbg.: Epen, Sint Odiliënberg, Swalmen, Blerick. N.B.: Oosterhout. Z.H.: Berkenwoude. N.H.: Amsterdam, Blaricum. Utr.: Soest. Gdl.: Hulshorst, Nijmegen. Ov.: Rijssen. Dr.: Kralo. Gr.: Grijpskerk.

Hoewel de vlinder dus vrij goed over het land verbreid was, stamt het allergrootste deel der gemelde exemplaren toch uit het zuiden.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 52 tegen 119 en 120 in de toch ook al zeer middelmatige twee voorafgaande jaren.

8. *Lysandra coridon* Poda. Twee exemplaren, beide gemeld door SOGELER. Op 1 augustus een vers ♂ te Eperheide en op 17 augustus een afgevlogen ♀ te Schinveld.

9. *Acherontia atropos* L. Ik twijfel er niet aan, of in onze lepidopterologische literatuur zal 1956 wel voortleven als het grote *atropos*-jaar. En niet alleen geldt dit voor ons land, maar ook voor de Britse eilanden, waar eveneens een aantal waarnemingen bereikt werd, dat alle voorafgaande jaren verre overtreft, hoewel het totaal lager is dan voor Nederland!

Reeds op 28 april werd te Hilversum een Doodshoofdvlinder gevonden (БОКМА). Zo vroeg werd hier nog nooit tevoren een immigrant waargenomen. Het bleef echter een eenzame voortrekker, want pas op 3 juni volgde de tweede. Die werd door een bijenhouder (handtekening onleesbaar) gevonden aan de buitenkant van zijn bijenkast te Geervliet. De vlinder zat volkomen in rust, een paar decimeter boven het vlieggat, terwijl een paar bijen voortdurend zenuwachtig over hem heen liepen. Werd het hem te erg, dan veegde hij even snel met een voorpoot over zijn kop, maar bleef verder rustig zitten. LANGOHR vond een exemplaar op 16.VI te Bochooltz, VAN DER VLIET meldde een prachtig gaaf ♂ van 24.VI te Geffen en VAN RANDEN vond 25 juni een Doodshoofdvlinder te Oosterwolde. Omstreeks 20 juli werd er een te Susteren gevonden. Uit deze gegevens blijkt dus, dat er stellig een voor deze soort vrij sterke immigratie plaats gevonden moet hebben.

Verse exemplaren van een nieuwe generatie werden al in augustus gemeld, totaal 7 stuks op vier verschillende data en ± 10 , waarvan geen juiste datum bekend is. September werd echter fantastisch goed. Alleen met uitzondering van de derde werd de vlinder op alle dagen van de maand gezien. Niet zelden waren de dagtotalen groter dan anders het totaal voor een heel jaar! Zoals de hierbij gereproduceerde figuur laat zien, waren 10 en 13 september wel uitzonderlijk goede dagen. Op 13.IX werden maar liefst 25 stuks geteld. Uit de hierna volgende lijst van vindplaatsen blijkt, dat de vlinder door vrijwel het gehele land waargenomen is. Sommigen waren al bijzonder gelukkig hiermee. Zo kreeg ik een kaart van Mevr. BOTTEMA uit Katwijk aan Zee, dat zij in het begin van september een exemplaar op het balkon van haar woning aan de zeezijde zag zitten. Maar op de twee palen van de straatverlichting, die vanuit de kamers te zien waren, zaten er nog drie! Ze bleven daar een dag of drie, onbeweeglijk niettegenstaande de sterke wind, en waren toen op eens verdwenen. Ook van vrij veel andere plaatsen zijn meerdere exemplaren bekend. Vrijwel alle septemberdieren waren prachtig gaaf en verschillende ontteden zich bij aanraking pas van hun meconium, een zeker bewijs, dat ze pas uit de pop waren en zich ongetwijfeld hier te lande ontwikkeld

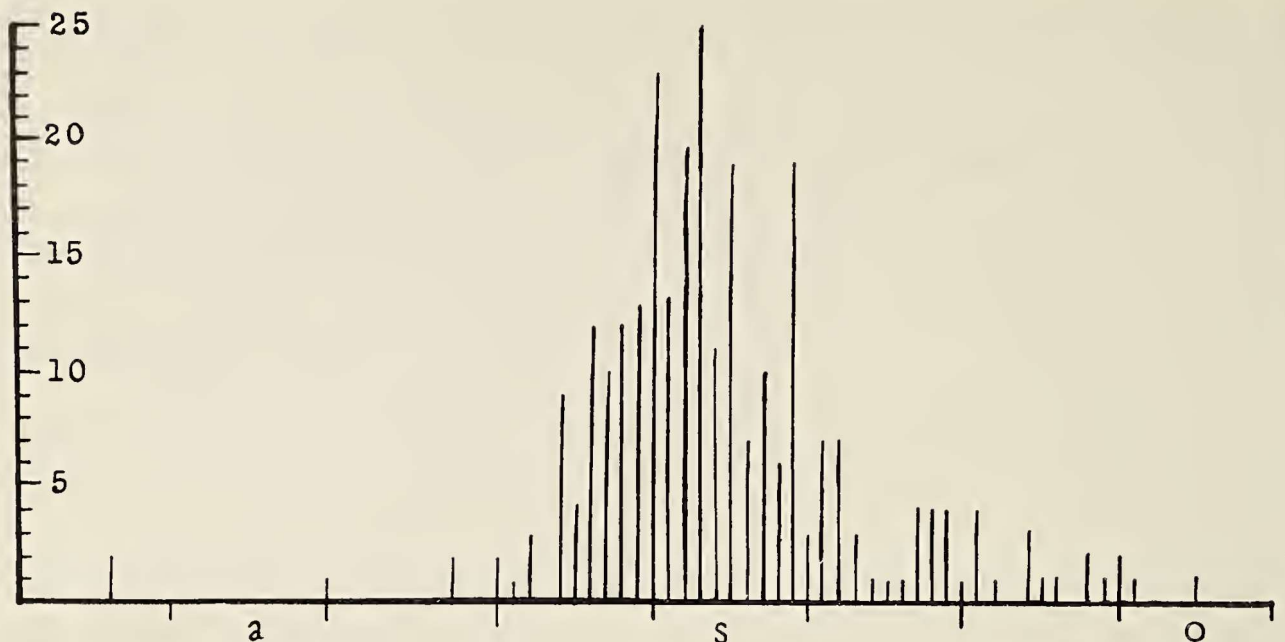

Fig. 2. Dagelijkse totalen van *Acherontia atropos* L. van 1.VIII tot 20.X.
(Daily totals of *A. atropos* L. from August 1 till October 20).

hadden. Dat er niettegenstaande de vele vlinders toch slechts weinig rupsen en poppen werden gevonden, komt vrij zeker door het feit, dat de meeste dieren zich al tot vlinder ontwikkeld hadden vóór het aardappelen rooien begon.

Na half september daalde het aantal stuks per dag aanmerkelijk, al bleven de waarnemingen nog tot half oktober vrij regelmatig doorlopen. Het laatste levende exemplaar werd op 15.X te Oosterbeek gezien. Daarna volgde nog een dode *atropos* op 20.XI in een tuin te Schiedam (LUCAS).

Dat we zo'n prachtig overzicht gekregen hebben over het voorkomen in ons land, is voor een belangrijk deel te danken aan artikelen in tijdschrift („De Spiegel” door Rinke TOLMAN) en kranten (WALRECHT in de Provinciale Zeeuwse Courant, P. KLAASSEN in het Haarlems Dagblad en VAN MINNEN in de Leeuwarder Courant). Deze heren zorgden er voor, dat alle waarnemingen van lezeressen en lezers weer bij mij terecht kwamen. Verder kwamen tal van gegevens binnen bij het Museum voor het Onderwijs te Den Haag en wist FLINT maar liefst 16 opgaven uit Overijssel bijeen te brengen. Aldus is het hierna volgende overzicht het resultaat van de beste coöperatie, die men zich maar denken kan.

De verdeling van de exemplaren over de twee geslachten is niet op te geven, omdat in de meeste gevallen de sekse niet werd vermeld. Het Haagse museum ontving in elk geval 5 wijfjes en 17 mannetjes.

Wat is nu de oorzaak van deze *atropos*-explosie? Zo lang niet alle beschikbare gegevens gepubliceerd zijn, zal dat wel moeilijk uit te maken zijn. In Engeland helt men over tot de mening, dat Nederland de leverancier is van vele der daar waargenomen exemplaren. Een feit is, dat op 6 september een Doods-hoofdvlinder op het lichtschip Noord-Hinder (70 km ten westen van Vlissingen en 50 km van Oostende) werd gevangen. Ook dit was een vers dier (J. ROOSE). In Noordwest-Duitsland waren eveneens meer vlinders dan in andere jaren, maar voor zover op het ogenblik bekend is, op geen stukken na zoveel als bij ons. Maar ook ver naar het zuiden waren plaatselijk veel atropossen. H. IMHOFF schrijft over een massale vlucht in Zwitserland. Op 11 september kwamen minstens 100 exemplaren op licht af bij het Grimselospiz (*Mitt. ent. Ges. Basel, N.F.*, 7 :

12—14, 1957). En CARON trof in dezelfde tijd (31.VIII tot 13.IX) de vlinder geregeld en vooral in de laatste week in aantal toenemend aan op de lichtreclame van het hotel te San Martino della Scale, circa 650 m boven Palermo, gemiddeld 5 tot 12 exemplaren per avond. Het was de eerste keer in al zijn verzameljaren in Zuid-Europa, dat hij de vlinder op licht waarnam. Trouwens, ook hier te lande deden verschillende verzamelaars dezelfde ervaring op.

Uit publicaties van OUDEMANS is op te maken, dat 1896 ook een goed jaar voor de soort geweest moet zijn. Maar toen werden vooral veel rupsen gevonden. Voor zover we met zekerheid kunnen nagaan, is het voorkomen van de vlinder zelf in een dergelijke mate dan ook nog nooit in Nederland waargenomen. Des te meer voldoening geeft het daarom, dat alle bereikbare gegevens nu vastgelegd konden worden.

V i n d p l a a t s e n (alle stadia)¹). Lbg.: Vaals (9), Bocholtz, Vijlen, Epen, Heerlerbaan, Heerlen (2), Heerlerheide, Kerkrade, Susteren, Sint Odiliënberg (2 plus 1 rups), Melick, Roermond, Thorn, Roggel (3), Venlo. N.B.: Maarheeze, Deurne (4), Dongen, Nuenen, Eindhoven (2), Handel, Rijswijk, Geffen, Sint Michielsgestel, Den Dungen (1 vlinder plus 1 rups), Kaatsheuvel (2), Capelle, Tilburg (4), Oisterwijk, Hilvarenbeek, Halsteren. Zl.: Nieuwvliet, Hulst, IJzendijke, Westkapelle, Domburg, Souburg (2), Middelburg (3), St. Laurens, Vlissingen (2), Schore, Nieuwdorp, Biezelinge, Kortgene, Sint Maartensdijk (2), Haamstede (3 op de vuurtoren, plus 1 rups), Brouwershaven (1 pop). Z.H.: Melissant (3), Dordrecht (3), Poortvliet, Geervliet, Hendrik-Ido-Ambacht, Schiedam, Rotterdam (4), Sliedrecht, Schelluinen, Gorkum (5), Loosduinen, Den Haag (14), Scheveningen, Meyendel (2), Wassenaar (3), Katwijk, Katwijk aan Zee (4), Leiden (6), Leidschendam. N.H.: Heemstede, Zandvoort (2, in strandstoelen!), IJmuiden (1 op de vuurtoren), Wijk aan Zee, Egmond (2), Hoorn, Westwoud, Oosthuizen, Zaandam (3), Halfweg, Amsterdam (19, plus 1 rups), Haarlemmermeer (4), Vijfhuizen, Aalsmeer (2), Weesp, Ankeveen, Bussum (6), Huizen, Laren, Hilversum (2). Utr.: Loenen (3), Vleuten, Utrecht (2), Cothen (2), Zeist (5), Soest (2), Spakenburg (2), Doorn, Amerongen, Veenendaal (1 rups). Gdl.: Hoevelaken, Nunspeet, Apeldoorn (10), Arnhem, Oosterbeek, Renkum (5), Wageningen (5), Aalten, Zelhem, IJzerlo (1 rups), Dinxperlo (1 rups), Doetinchem, Groessen (2), Waardenburg, Leerdam (3). Ov.: Deventer (2), Olst, Holten, Almelo, Enschede, Raalte (4), Kampen (3), Kampereiland, IJselmuiden, Vollenhove, Paaslo. Dr.: Meppel, Hoogeveen (5), Havelte, Assen. Noordoostpolder: Bant (3), Emmeloord (3), Ens (2), Marknesse, Rutten, Creil, Tollebeek, plus 2 zonder nadere vindplaatsaanduiding. Fr.: Noordwolde (8), Appelscha (2), Oosterwolde (4), Haule, Haulerwijk, Donkerbroek (2), Nijeberkoop, Wolvega (2), Nieuweschoot, Mildam (2), Gorredijk, Oldeboorn (4), Wijkkel, Parrega, Bolsward (3), Ravenswoud, Bergum, Buitenpost (3), Westergeest (3), Zwagerveen, Driesum, Dantumawoude (2), Anjum, Leeuwarden (8), Stiens (2), Vrouwenbuurtstermolen, St. Jacobi-Parochie, Berlikum, Menaldum, Peins, Winsum, Franeker (2), Oosterbierum, Vlieland. Gr.: Grijpskerk (2), Groningen (2), Winschoten, Enumatil. Noordhinder.

¹) Indien achter een plaatsnaam niets is vermeld, betekent dit, dat er slechts één exemplaar werd waargenomen.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 344 vlinders, 6 rupsen en 2 poppen. De rupsen werden in september gevonden behalve één van begin oktober, de twee poppen in de tweede helft van september.

10. *Herse convolvuli* L. Immigranten werden gezien in juli (3 stuks) en augustus (één op de 14e). De beste maand was als gewoonlijk september, hoewel het dagtotaal toch slechts eenmaal tot 3 kon komen (op de 12e). Reeds op 26.IX werd de laatste Windepijlstaart van het seizoen gezien (te Schelluinen, SLOB). Geen enkele rups of pop werd gevonden.

Vindplaatsen. N.B.: Handel. Zl.: Lewedorp. Z.H.: Melissant, Hendrik-Ido-Ambacht, Schelluinen. N.H.: Bloemendaal, Hoorn, Naarden. Utr.: Zeist (op 8.IX zowel een gaaf als een afgevlogen exemplaar, GORTER). Gdl.: Groessen. Dr.: Meppel.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 20, dus vrijwel even middelmatig als in 1955 met 21 exemplaren.

11. *Macroglossum stellatarum* L. Natuurlijk is ook voor deze warmteminnaar bij uitnemendheid het resultaat ongunstig geweest. De eerste werd 20 juni te Zoutelande gezien (VLUG), terwijl dezelfde waarnemer de volgende dag er 3 te Biggekerke zag. In juli werd de vlinder nu hier, dan daar in het land opgemerkt, maar slechts één dag kon het totaal nog eens tot 3 stijgen (op de 8ste, twee te Wassenaar, één te Zaandam). Augustus bracht 8 waarnemingen op 5 verschillende dagen en 4 september werd de laatste *stellatarum* al gezien (te Grijpskerk).

Slechts één rups werd gevonden (Weesp, VAN TUIJL), die 2 november een vlinder leverde.

Vindplaatsen. Lbg.: Kunrade, Heerlen, Sint Odiliënberg, Montfort. Zl.: Hansweert, Biggekerke, Vrouwenpolder, Veere, Oostkapelle, Domburg, Zoutelande. Z.H.: Wassenaar. N.H.: Hoorn, Zaandam, Weesp. Utr.: Spakenburg. Gdl.: Aalten. Ov.: Almelo.

Totaal aantal waargenomen exemplaren: 28 vlinders, en één rups. Iets minder nog dan de twee voorafgaande jaren, toen er telkens 30 gemeld werden. Van deze 28 zag alleen VLUG er 12 op Walcheren en Zuid-Beveland!

12. *Celerio euphorbiae* L. Geen enkele vlinder werd gezien, maar wel werden een vrij groot aantal rupsen verzameld. Dat het koude natte seizoen hun echter allesbehalve goed gedaan heeft, blijkt wel uit de ervaring van VAN TUIJL, die 35 rupsen bij Lobith vond, waarvan er 30 ziek werden en stierven, terwijl er slechts 5 verpopten. En ook deze poppen gingen de een na de ander dood.

Alle rupsen werden gevonden tussen eind juli en half september. Op 10 en 12.IX werden nog kleine dieren te Babberich aangetroffen (DEGENHARDT), die toch wel van een of meer zeer laat vliegende vlinders afkomstig geweest moeten zijn.

Vindplaatsen. Gdl.: Lobith, Babberich.

Totaal aantal gevonden rupsen: 62, ruim het dubbele van 1955.

(Wordt vervolgd)